

Marta GĘBSKA

Akademia Sztuki Wojennej

ORCID: 0000-0002-2254-9366

Handel ludźmi w Europie jako wyzwanie dla bezpieczeństwa państw i organizacji międzynarodowych w latach 2012–2020

Streszczenie: Artykuł ukazuje zagadnienie handlu ludźmi w Europie jako wyzwanie dla bezpieczeństwa, na podstawie raportów opublikowanych przez Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przemocności oraz Unię Europejską. Przedstawiona została definicja handlu ludźmi, dokumenty międzynarodowe dotyczące handlu ludźmi, takie jak Protokół z Palermo i Konwencja Rady Europy. Ponadto ukazano cele handlu ludźmi w Europie i profil ofiar, jak również skalę zjawiska w Europie, z podziałem na Europę Zachodnią i Południową oraz Europę Środkową i Południowo-Wschodnią, a także oddzielnie – Unię Europejską. Następnie zarysowano podobieństwa i różnice w procederze handlu ludźmi w Europie w porównaniu z innymi regionami świata w latach 2012–2020, profil przestępczości w związku ze współczesnym niewolnictwem, a także politykę państw regionu wobec tego problemu.

Słowa kluczowe: handel ludźmi, Europa, bezpieczeństwo, przestępczość, organizacje międzynarodowe

Wstęp

Handel ludźmi jest problemem międzynarodowym, z którym próbują walczyć zarówno instytucje międzynarodowe, jak i państwa, ze względu na uznanie tego rodzaju działań za przestępstwo godzące w podstawowe prawa i godność człowieka (Lasocik, 2007, s. 233). Ofiarami handlu ludźmi są dzieci oraz osoby dorosłe, obu płci, a najłatwiej ofiarami stają się osoby ubogie, niewykształcone, migrujące, poszukujące lepszego życia, a które przez brak ostrożności, swoją naiwność lub brak świadomości odnośnie zagrożeń, stają się osobami pokrzywdzonymi. To współczesne niewolnictwo godzi zarówno w bezpieczeństwo społeczne i personalne¹ (Gębska, 2017, s. 259–260), jak również w bezpieczeństwo

¹ W aspekcie personalnym i strukturalnym bezpieczeństwo jest rozumiane jako możliwość swobodnego rozwoju podmiotu i gwarancja nienaruszonego przetrwania,

w wymiarze międzynarodowym, gdyż tym procederem zajmują się często wielonarodowe grupy przestępcze, szkolące i wykorzystujące swoje ofiary np. w charakterze żołnierzy, czy dokonujące kradzieży lub innych przestępstw, a nawet zamachów terrorystycznych. Organizacja Narodów Zjednoczonych, jak i organizacje regionalne, takie jak Rada Europy, stworzyły szereg aktów prawnych definiujących pojęcie handlu ludźmi oraz ukazujących szereg działań, jakie powinny być podjęte przez państwa i społeczność międzynarodową, w celu ochrony ofiar i walki z tym rodzajem przestępczości.

Celem artykułu jest przedstawienie problematyki handlu ludźmi, podstawowych dokumentów międzynarodowych poświęconych problematyce handlu ludźmi, cech charakterystycznych dla handlu ludźmi w Europie w porównaniu z innymi regionami świata oraz zasygnalizowanie postawy państw regionu wobec handlu ludźmi. Wkład artykułu do nauki polega na porównaniu danych statystycznych dotyczących handlu ludźmi z lat 2012–2014 i 2018–2020. Podstawowe pytania badawcze, na które odpowiadano w treści artykułu, są następujące:

- 1) Jakie dokumenty prawne w Europie poświęcone są problematyce ochrony ofiar handlu ludźmi?
- 2) Jakie są podobieństwa i różnice między ofiarami handlu ludźmi w Europie i w innych regionach świata?
- 3) Jakie są trendy w handlu ludźmi w Europie od 2012 roku?

Hipoteza badawcza brzmi następująco: państwa Europy dzięki przestrzeganiu prawa międzynarodowego doprowadziły do marginalizacji procederu handlu ludźmi w porównaniu z innymi regionami świata.

Metody badawcze wykorzystane w pracy to analiza międzynarodowych aktów prawnych, danych statystycznych i map, synteza informacji, porównanie oraz wnioskowanie. Podstawę opisanych dokumentów prawnych stanowią te stworzone przez ONZ, Radę Europy i Unię Europejską. W artykule wykorzystano dane statystyczne UNODC. Organizacja

osiągnięcie rozwoju społecznego i dobrobytu jednostki, czy też stan spokoju i pewności oraz braku zagrożenia. Stan i proces bezpieczeństwa personalnego polega na stworzeniu człowiekowi i całym grupom takich warunków życia, które umożliwią pełny rozwój osobowy i samorealizację. Z kolei stan i proces bezpieczeństwa strukturalnego polega na właściwym ukierunkowaniu działania instytucji społecznych (państwa, organizacji międzynarodowych, grup zawodowych, społeczności lokalnych), aby zagwarantować bezpieczeństwo personalne. Bezpieczeństwo personalne to wolność podmiotu od zagrożeń, albo też akceptowanie tych zagrożeń, przy jednoczesnej możliwości zachowania godności, prawa do wolności, egzystencji i rozwoju.

ta przedstawia wyniki badań z podziałem na następujące regiony: Europa Zachodnia i Środkowa (dzieląca się na subregion Europy Zachodniej i Południowej oraz Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej), Europa Wschodnia i Azja Centralna², Ameryka Północna i Środkowa oraz Karaiby, Ameryka Południowa, Azja Wschodnia i Pacyfik, Azja Południowa, Afryka Subsaharyjska, a także Afryka Północna i Bliski Wschód (*Global*, 2016, s. 3).

Definicja handlu ludźmi oraz dokumenty międzynarodowe dotyczące handlu ludźmi

Najważniejszą organizacją zajmującą się problematyką handlu ludźmi szerzeniem wiedzy na ten temat, istniejącą od 1997 roku, prowadzącą kampanie uświadamiające przed zagrożeniami, jest wyspecjalizowana agencja ONZ – Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości (UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime). Biuro jest zaangażowane w udzielanie pomocy państwom członkowskim we wdrażaniu Agendy na rzecz Zrównoważonego Rozwoju do roku 2030 oraz 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju (*Sustainable Development Goals*) leżących u jej podstaw, a także w zwalczanie przestępczości międzynarodowej i nielegalnego handlu narkotykami oraz realizuje programy Narodów Zjednoczonych w zakresie walki z terroryzmem, jak również koordynuje działania międzynarodowe w tym zakresie. W Agendzie 2030 wyraźnie uznano, że praworządność oraz sprawiedliwe, skuteczne i humanitarne systemy wymiaru sprawiedliwości, są czynnikami sprzyjającymi zrównoważonemu rozwojowi, jak i jego częścią (*UNODC Strategy 2021–2025*), zatem przeciwdziałanie handlowi ludźmi uznano za jedną z podstawowych aktywności na rzecz rozwoju państw i bezpieczeństwa ludności.

Podstawą prawną dla środowiska międzynarodowego na temat handlu ludźmi jest Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi (zwany Protokołem z Palermo) (Dziennik Ustaw 2005; *Handel Ludźmi*), uzupełniający Kon-

² Wg cytowanego raportu Europa Wschodnia i Azja Centralna obejmuje takie państwa jak: Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja, Mołdawia, Rosja, Ukraina, Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan i Uzbekistan. Ze względu na brak uwzględnienia danych dotyczących jedynie Europy Wschodniej (bez Azji), analiza tego regionu w niniejszym opracowaniu zostanie pominięta.

wencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne NZ dnia 15 października 2000 roku (*Konwencja Narodów Zjednoczonych*) oraz Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, przyjęta dnia 16 maja 2005 roku (*Konwencja Rady Europy*). Ponadto Protokół z Palermo odwołuje się do rezolucji Zgromadzenia Ogólnego nr 53/111 z 9 grudnia 1998 roku, w której Zgromadzenie postanowiło powołać otwarty międzyrządowy komitet (*ad hoc*) w celu opracowania konwencji międzynarodowej przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej oraz w celu omówienia i opracowania międzynarodowego instrumentu prawnego dotyczącego handlu kobietami i dziećmi.

Protokół z Palermo ma na celu zapobieganie i zwalczanie handlu ludźmi, w szczególności dziećmi i kobietami, podjęcie szerokich działań międzynarodowych na rzecz zapobiegania handlowi w krajach pochodzenia, przeznaczenia i tranzytu oraz podjęcie działań na rzecz karania sprawców i ochronę ofiar oraz praw człowieka uznanych przez społeczność międzynarodową. Zgodnie z artykułem 3 konwencji „handel ludźmi oznacza werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób z zastosowaniem gróźb lub użyciem siły, lub też z wykorzystaniem innej formy przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby mającej kontrolę nad inną osobą, w celu wykorzystania. Wykorzystanie obejmuje, jako minimum, wykorzystanie prostytutki innych osób lub inne formy wykorzystania seksualnego, pracę lub usługi o charakterze przymusowym, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie albo usunięcie organów”. Ponadto zgoda ofiary handlu ludźmi na planowane wykorzystanie, o którym mowa powyżej, nie ma znaczenia, jeśli posłużono się którąkolwiek z tych metod, jak również „werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie dziecka celem jego „wykorzystania uznawane jest za «handel ludźmi» nawet wówczas, gdy nie obejmuje żadnej z metod, o której mowa” powyżej. Dziecko oznacza osobę do osiemnastego roku życia.

Zgodnie z Protokołem z Palermo, każde państwo go ratyfikujące ma podjąć działania ustawodawcze i inne konieczne dla uznania za przestępstwa czynów związanych z handlem ludźmi, jeśli zostały popełnione umyślnie (artykuł 5). Zgodnie z Konwencją ONZ, handel ludźmi jest działalnością związaną z międzynarodową przestępczością zorganizowaną, gdyż jest często popełniane w więcej niż jednym państwie lub też

jest popełniane w jednym państwie, ale istotna część przygotowań do niego, planowania, kierowania lub kontroli nad tym działaniem odbywa się w innym państwie lub też jest popełniane w jednym państwie, jednak powoduje istotne skutki w innym państwie (artykuł 3). Zgodnie z artykułem 5 konwencji, penalizacja obejmuje zarówno wejście w porozumienie z jedną lub większą liczbą osób w działanie mające na celu uzyskanie korzyści finansowej lub innej korzyści materialnej, jak i świadomość uczestnictwa w zorganizowanej grupie przestępczej, jak również samo organizowanie, kierowanie, pomaganie, podżeganie, ułatwianie lub doradzanie przy popełnianiu przestępstwa. Zgodnie z konwencją penalizacja obejmuje również pranie dochodów z przestępstwa (artykuł 6), przekupstwo (artykuł 8), przewiduje również ściganie, orzekanie, sankcje, konfiskaty (artykuł 11, 12) za udział w działaniu przestępczym.

Protokół z Palermo ponadto przedstawia kwestie związane z ochroną ofiar handlu ludźmi, w tym pomocy dla ofiar (artykuł 6), statusu ofiar w państwie przyjmującym (artykuł 7), repatriacji ofiar (artykuł 8) oraz zapobiegania (artykuł 9), współpracy w formie wymiany informacji i szkoleń (artykuł 10) i innych działań, takich jak działania podejmowane na granicy, bezpieczeństwo i kontrola dokumentów, legalność i ważność dokumentów (artykuły 11, 12 i 13). Protokół stwierdza, iż działania w nim określone będą interpretowane i stosowane w taki sposób, aby nie powodować dyskryminacji ofiar handlu ludźmi (artykuł 14).

Konwencja Rady Europy z 2005 roku (tzw. konwencja warszawska) definiuje handel ludźmi, jego ofiary oraz sposoby działania w sprawie walki z tym rodzajem przestępczości w taki sam sposób jak dokumenty ONZ. Natomiast w szerszy sposób przedstawia działania, jakie powinny być podjęte przez państwa ratyfikujące konwencję, w celu zapobiegania handlu ludźmi. Te działania to głównie promocja aktywności respektujących prawa człowieka, wzmacnianie polityk i programów edukacyjnych uświadamiających i wyjaśniających problem handlu ludźmi, oraz realizacja programów szkoleniowych inicjatyw społecznych i gospodarczych skierowanych do osób narażonych na możliwość stania się ofiarą współczesnego niewolnictwa. Ponadto konwencja reguluje kwestie identyfikacji ofiar, ochrony życia prywatnego, pomocy dla ofiar, udzielania zezwolenia na pobyt ofiarom, odszkodowań i prawnego zadośćuczynienia ofiarom, ich repatriacji i powrotu do kraju pochodzenia (rozdział III), a także karania osób trudniących się tym procederem (rozdział IV). Rozwiązania w tym zakresie ponownie są takie same jak w przypadku dokumentów ONZ, natomiast jasno podkreślają, iż ofiary

nie powinny być karane za udział w bezprawnych czynach, w takim zakresie, w jakim zostały do nich zmuszone (artykuł 26). W rozdziale V i VI omówiona została procedura karna, ścigania i oskarżania w zakresie handlu ludźmi w wymiarze krajowym i międzynarodowym. Ponadto konwencja nie ma ograniczenia do czynów o charakterze międzynarodowym, popełnianych przez zorganizowane grupy przestępcze (Malinowska i in., 2018, s. 15).

Handel ludźmi jest zakazany w Unii Europejskiej i uznany za przestępstwo zgodnie z artykułem 83 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Współpraca państw i koordynacja działań określone są w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/EU z dnia 5 kwietnia 2011 roku w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar (Eur-Lex; *Report from the Commission*, s. 2). Przestępstwa wymienione w art. 83 zostały uznane za „europrzestępstwa”, a więc szczególnie poważne przestępstwa o wymiarze transgranicznym (więcej na ten temat: Malinowska i in., 2018).

International Centre for Migration Policy Development w 2016 roku, w związku z trwającym kryzysem migracyjnym w Europie, postawił sobie za cel walkę z handlem ludźmi migrującymi i ubiegającymi się o status uchodźcy lub już go posiadającymi. Współpracował w tym zakresie z UE, Jordanią i Turcją, państwami Afryki Zachodniej oraz ECOWAS. Do tradycyjnych działań organizacji należy 6 obszarów: azyl, zarządzanie granicą i wizami, nielegalna migracja i powrót, legalna migracja i integracja, migracja i rozwój oraz handel ludźmi. Przykładem jest projekt również MICIC – *Migrants in Countries in Crisis*, finansowany przez Unię Europejską (*Making*, 2017, s. 57–58, 72, 80).

Handel ludźmi w Europie – skala problemu i profil ofiar

Zgodnie ze statystykami przedstawionymi w dokumencie strategicznym UNODC, zawierającymi dane z różnych regionów świata, handlarze ludźmi wykorzystywali różne czynniki, aby zwabić swoje ofiary. Były to: potrzeby ekonomiczne (51% przypadków), dziecko pochodzące z rodziny dysfunkcyjnej (20% przypadków), bliski partner jako pośrednik w sprzedaży (13% przypadków), migracja (10% przypadków), zaburzenia psychiczne lub neurologiczne ofiary (10% przypadków), dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej (9% przypadków), niski poziom edukacji lub znajomości obcego języka (6% przypadków) i niepełnosprawność

fizyczna (3% przypadków) (*UNODC Strategy 2021–2025*, s. 3; *Global, 2020*, s. 9).

Z danych UNODC za lata 2018–2020 wynika, że w skali globalnej ofiary handlu ludźmi były wykorzystywane w następujących celach: wykorzystanie seksualne (50% przypadków), przymusowa praca (38% przypadków), zmuszanie do działalności przestępczej (6%), zmuszanie do żebrania (1,5%), przymusowe małżeństwa (1%), różne formy wyzysku (1%), sprzedaż dzieci, sprzedaż organów i inne formy razem (4%). Natomiast osoby zmuszane do pracy najczęściej pracowały w takich sektorach jak: prace domowe, budownictwo, rybołówstwo, rolnictwo, catering, handel uliczny, szycie ubrań i górnictwo (*Global, 2020*, s. 11–12, 34).

W przypadku Europy Zachodniej i Środkowej zarówno subregion Europy Zachodniej i Południowej³ oraz Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej⁴ charakteryzują się w większości zbliżonymi wskaźnikami. Z globalnego raportu analizującego region Europy Zachodniej i Południowej wynika, iż 56% wykrytych ofiar handlu ludźmi stanowiły kobiety, najważniejszą przyczyną, dla której dokonuje się handlu ludźmi jest wykorzystanie seksualne (67% wykrytych przypadków), wśród osób skazanych za handel ludźmi dominują mężczyźni (78% osób skazanych), natomiast udział obywateli danego państwa wśród przestępców zajmujących się handlem ludźmi wynosi 40%. Z raportu wynika, iż ofiary transportowane są na średnie dystanse oraz zauważalny jest rosnący trend handlu ludźmi w celu wykorzystania ich do wykonywania pracy przymusowej (*Global, 2016*, s. 71).

Z analizy danych dotyczących Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej wynika, iż 54% wykrytych ofiar handlu ludźmi stanowiły kobiety, głównym powodem handlu okazało się wykorzystanie seksualne (65% wykrytych przypadków), wśród osób skazanych za przestępstwa handlu ludźmi stanowili mężczyźni (84% osób skazanych), z kolei udział obywateli danego państwa wśród przestępców zajmujących się handlem ludźmi wyniósł aż 96%. Z raportu wynika również, iż ofiary przestępstw pochodziły głównie z Europy Zachodniej i Środkowej, a ich miejscem

³ Obszar ten obejmuje takie państwa jak: Andora, Austria, Belgia, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Niemcy, Irlandia, Włochy, Malta, Holandia, Norwegia, Portugalia, Hiszpania, Szwecja, Szwajcaria, Turcja i Wielka Brytania.

⁴ Obszar ten obejmuje takie państwa jak: Czechy, Słowacja, Łotwa, Estonia, Węgry i Polska (Europa Środkowa) oraz Albania, Bułgaria, Czarnogóra, Rumunia, Serbia, Słowenia, Była Jugosłowiańska Republika Macedonii (Europa Południowo-Wschodnia).

docelowym była Europa Wschodnia i Azja Centralna. W latach 2012–2104 został zauważony nasilający się trend zmuszania ofiar do żebractwa oraz zawierania małżeństw (*Global*, 2016, s. 78).

W latach 2012–2014 w Europie Zachodniej i Południowej wykryto około 15 200 przypadków handlu ludźmi, z których 56% stanowiły kobiety, 19% mężczyźni, 18% dziewczęta i 7% chłopcy. W porównaniu z poprzednimi latami zaobserwowano nasilający się trend wzrostu udziału mężczyzn jako ofiar handlu ludźmi, szczególnie intensywny w latach 2012–2014 w Austrii, Danii, Grecji, Niemczech, Norwegii i Wielkiej Brytanii. Pozostałe państwa odnotowały stabilne wskaźniki w tym zakresie, wynoszące około 10%, a najniższy wskaźnik, mniej niż 1%, dotyczył Turcji. W tym czasie udział handlu dziećmi w Europie był stabilny, odnotowano z kolei spadek udziału kobiet w charakterze ofiar (*Global*, 2016, s. 72).

Z kolei w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej w latach 2012–2014 wykryto 6870 przypadków handlu ludźmi, z których około 75% stanowiły kobiety i dziewczynki w różnym wieku. W porównaniu z poprzednimi sześcioma latami w całym regionie (i np. w Rumunii) zaobserwowano trend zmniejszania się liczby mężczyzn i chłopców jako ofiar handlu ludźmi, choć nastąpił wzrost np. w Czechach i Serbii (*Global*, 2016, s. 78–79).

W latach 2012–2014 w Europie Zachodniej i Południowej aż 67% ofiar była wykorzystywana seksualnie, 30% wykorzystywana jako siła robocza w rolnictwie, budownictwie, w usługach sprzątających, czy w charakterze pomocy domowej. Około 4% ofiar było wykorzystywanych w innych celach, wśród których największy udział miało żebractwo (0,7%) oraz zmuszanie do popełniania przestępstw (0,7%). Odnotowano również przypadki zmuszania do zawierania fikcyjnych małżeństw oraz zmuszania do zawierania małżeństwa, a także łączone formy niewolnictwa w postaci zmuszania do pracy i wykorzystywania seksualnego. Wśród ofiar dominowały kobiety, szczególnie młode, które stanowiły około 85% wszystkich osób poszkodowanych. Zaledwie 4% ofiar wykorzystania seksualnego stanowili mężczyźni (*Global*, 2016, s. 72).

Natomiast w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej 65% ofiar była wykorzystywana seksualnie, z których to ofiar 97% stanowiły kobiety. Około 23% ofiar było wykorzystywanych jako siła robocza, a zdecydowaną większość z nich (86%) stanowili mężczyźni, a 14% udział kobiet jest najmniejszy spośród innych regionów świata. Około 0,1% ofiar zmuszona została do oddania narządów, a 12% osób zostało wykorzysta-

nych w tzw. innych celach, wśród których prawie połowę stanowiły osoby zmuszane do żebractwa, a około 1% osób – do zawierania fałszywych lub niechcianych małżeństw. Pozostałymi przyczynami były: zmuszanie do popełniania przestępstw, zmuszanie do pornografii, a także handel kobietami w ciąży w celu sprzedania ich dzieci. W latach 2012–2014 odnotowano ponadto w regionie 7 przypadków handlu ludźmi w celu wykorzystania ich narządów (*Global*, 2016, s. 79–80)⁵.

Zbliżone dane można znaleźć w raportach Unii Europejskiej. Z danych Eurostatu wynika, iż w latach 2010–2012 wykryto 30 146 ofiar handlu ludźmi w 28 państwach członkowskich Unii Europejskiej, z których 80% stanowiły kobiety i 65% mieszkańcy Unii Europejskiej. Ponadto wykryto ponad 1000 dzieci, będących ofiarami wykorzystania seksualnego. Aż 69% wszystkich ofiar i aż 95% kobiet było wykorzystywanych seksualnie. Około 71% ofiar – mężczyzn – było wykorzystanych jako siła robocza. W tym czasie 8805 osób zostało oskarżonych o handel ludźmi w państwach UE, a 70% osób oskarżonych stanowili mężczyźni, natomiast skazano w sumie 3855 osób (*Eurostat*, 2015, s. 13).

Z kolei w latach 2013–2014 odnotowano 15 846 ofiar handlu ludźmi w UE, z których 65% stanowili obywatele UE. Ponad 15% ofiar handlu były dzieci. Spośród państw UE największą liczę ofiar, wg kraju ich pochodzenia, zidentyfikowano w Rumunii, Bułgarii, Holandii, w Polsce i na Węgrzech, natomiast największa liczba ofiar spoza regionu pochodziła z Nigerii, Chin, Albanii, Wietnamu i Maroka. W tym czasie zatrzymano w celu przesłuchania 6324 osoby w związku z podejrzeniem o handel ludźmi, oskarżono 4079 osób, a skazano 3129 osób (*Report from the Commission*, s. 4–5).

Handel ludźmi w Europie na tle innych kontynentów

Cele wykorzystania ofiar handlu ludźmi w Europie w porównaniu z innymi regionami świata są bardzo zbliżone, odmienny jest jednak udział procentowy celów wśród wszystkich form wykorzystania (Zientkowski, Sawicki, 2015, s. 40–53). Podobnie uważa S. Hepburn i R. J. Simon, twierdząc, że cechy handlu ludźmi są podobne na całym świecie, aczkolwiek charakter i zakres handlu ludźmi różnią się znacznie w zależ-

⁵ Więcej na temat handlu ludźmi w Europie i na świecie, cech charakterystycznych ofiar, kierunków migracji ofiar i osób zajmujących się handlem ludźmi można znaleźć w: Gębska, 2018, s. 138–159.

ności od regionu geograficznego, a każdy kraj ma swoje własne czynniki środowiskowe, kulturowe i geopolityczne, które tworzą unikalny zestaw problemów i przeszkód związanych ze zwalczaniem handlu ludźmi (Hepburn, Simon, s. 427).

Ofiary handlu ludźmi w Europie, zarówno Zachodniej i Południowej oraz Środkowej i Południowo-Wschodniej charakteryzują się bardzo wysokimi wskaźnikami wykorzystania seksualnego – odpowiednio 66% i 65% w latach 2014–2016 oraz 43% i 64% w latach 2018–2020, w porównaniu do 31% i 28% w tym samym czasie w Europie Wschodniej i Azji Centralnej, zbliżonym wskaźnikiem w Afryce Subsaharyjskiej – odpowiednio 29% i 20%. W 2016 roku drastycznie zwiększyła się liczba osób wykorzystywanych seksualnie w Ameryce Północnej (wzrost z 55% do 73%), przekraczając wskaźnik europejski. Nastąpił również wzrost w Ameryce Środkowej i na Karaibach oraz w Ameryce Południowej (z 57% do

Wykres 1. Udział wykrytych form wykorzystania ofiar handlu ludźmi – przypadki wg regionu wykrycia w 2018 roku (lub 2019 lub 2020 rok – w zależności od dostępności danych) (w %)

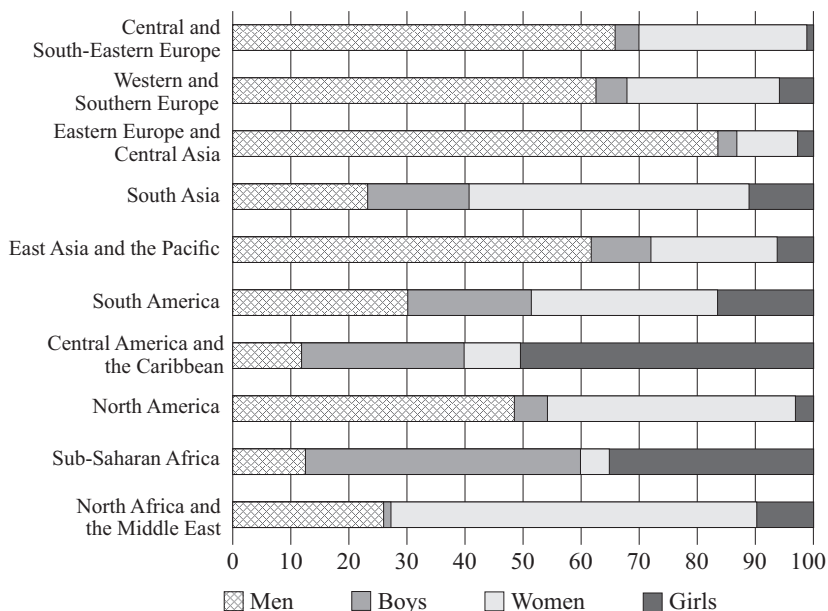
Źródło: *Global Report on Trafficking in Persons 2020*, United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna 2020, s. 95.

63%), a także w Azji Wschodniej i Pacyfiku (z 61% do 63%). W Europie Wschodniej i Azji Centralnej dominuje wykorzystanie ofiar jako siły roboczej (wzrost z 64 do 68% w latach 2014–2020), w porównaniu z Europą Zachodnią i Południową (wzrost z 30 do 32%) oraz Środkową i Południowo-Wschodnią (spadek z 23 do 18%). Wysokie wskaźniki w tym zakresie odnotowano w Afryce Subsaharyjskiej (wzrost z 53 do 77%), w przeciwieństwie do Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu (spadek z 44 do 30%), w przeciwieństwie do np. Ameryki Środkowej i Karaibów (wzrost z 16 do 34%). W porównaniu z innymi regionami świata wszystkie części Europy charakteryzują się niskim stopniem wykorzystania ofiar handlu ludźmi w tzw. innych celach (wykorzystanie organów, żebractwo, zmuszanie do zawierania fałszywych lub prawdziwych małżeństw, sprzedaż dzieci) (*Global*, 2016, s. 29; *Global*, 2020, s. 95).

W porównaniu z innymi kontynentami wszystkie subregiony Europy charakteryzują się niskim udziałem handlu dzieci we wszystkich wykrytych przypadkach. Udział ten wyniósł w 2014 roku 25–26% i 7–11% w latach 2018–2020 w przypadku Europy Zachodniej i Południowej oraz Środkowej i Południowo-Wschodniej (wskaźniki porównywalne z Afryką Północną i Bliskim Wschodem oraz Ameryką Północną) i zaledwie 7–8% w przypadku Europy Wschodniej i Azji Centralnej (*Global*, 2016, s. 26; *Global*, 2020, s. 95). Zdecydowanie większe wskaźniki odnotowano w przypadku kontynentów, w których jest wysoki przyrost demograficzny i brak kontroli urodzeń (w niektórych państwach brak obowiązku rejestracji nowonarodzonych dzieci), a więc w Afryce Subsaharyjskiej, Ameryce Środkowej i na Karaibach oraz w Ameryce Południowej.

Wszystkie subregiony Europy są częstym miejscem docelowym osób migrujących i współczesnych niewolników, ze względu na wysoki poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego państw regionu oraz istniejący popyt na usługi ofiar handlu ludźmi, ale również są miejscem pochodzenia i tranzytu ofiar (Gad, 2018, s. 187). Przestępcy są w stanie czerpać duże korzyści finansowe z wykorzystania ofiar, dlatego też nie jest dla nich problemem korumpowanie w celu ułatwienia nielegalnego przekroczenia granicy, czy też wyrobienia fałszywych dokumentów (Hepburn, Simon, 2013, s. 371). Transport na dużą odległość, przemysł osób przez granicę, który jest często powiązany z handlem ludźmi, konieczność dokonania przekupstwa odpowiednich służb w celu załatwienia fałszywych dokumentów, czy zezwolenia na pobyt w nowym kraju, jak również stworzenie innych niezbędnych warunków do nielegalnej imigracji, wiążą się zwykle z dużymi kosztami, stąd większa część ofiar z bogatszych regio-

Wykres 2. Udział dorosłych i dzieci w wykrytych przypadkach handlu ludźmi wg regionu w 2018 roku (lub 2019 lub 2020 rok – w zależności od dostępności danych) (w %)

Źródło: *Global Report on Trafficking in Persons 2020, United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna 2020, s. 96.*

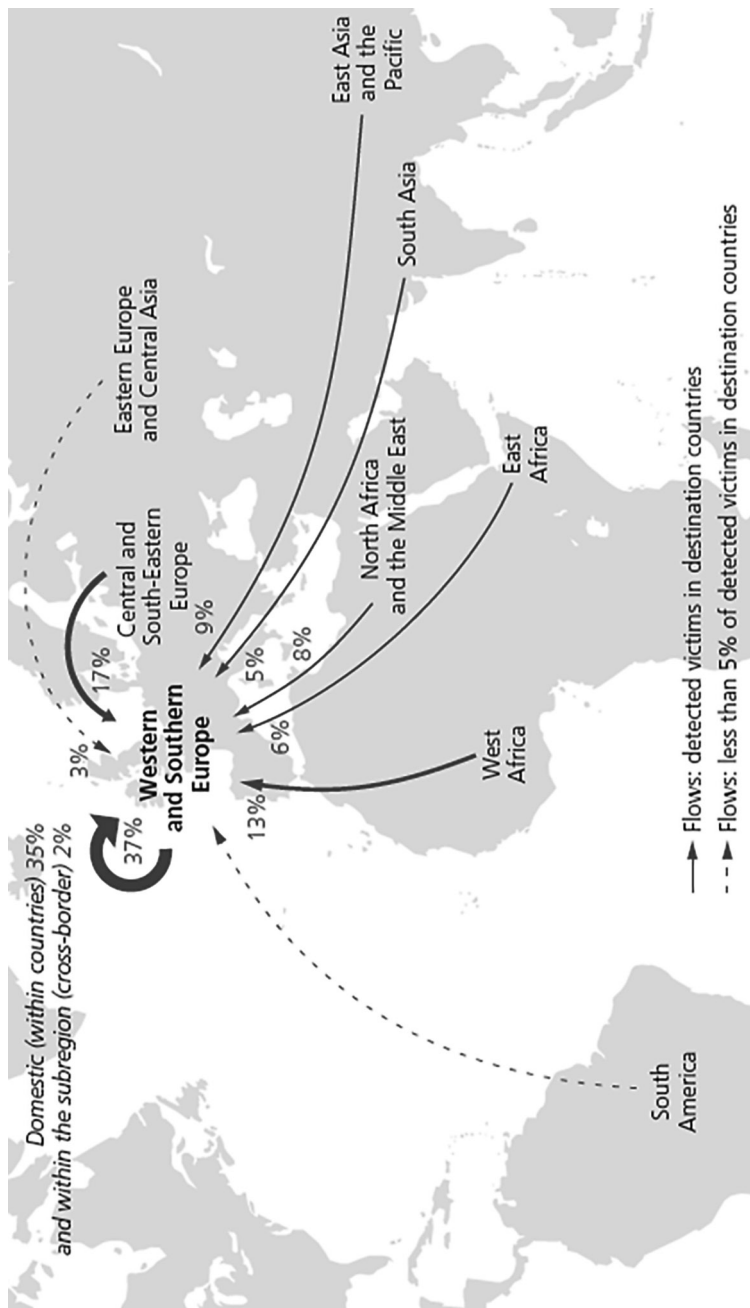
nów świata została zmuszona do migracji na średni lub duży dystans, m.in. właśnie do Europy. Z kolei ofiary współczesnego niewolnictwa z najbardziej zagrożonych regionów świata migrowały najczęściej na niewielką odległość, a więc pozostawały we własnym kraju, bądź też były transportowane do państw sąsiednich lub nieco dalszych, ale z własnego subregionu. W przypadku Afryki Subsaharyjskiej aż 98% ofiar pozostawało we własnym subregionie, podobnie było w przypadku 96% ofiar z Azji Południowej, po 94% ofiar z Ameryki Środkowej i Karaibów oraz Europy Wschodniej i Azji Centralnej, 93% ofiar z Azji Wschodniej i Pacyfiku, a także 89% z Ameryki Południowej. W przypadku Europy Zachodniej i Południowej oraz Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej wskaźniki te były znacznie mniejsze i wyniosły odpowiednio 69% i 73%, co oznacza migrację (wbrew własnej woli) ofiar handlu (*Global, 2016, s. 43; Eurostat, 2015, s. 63*).

Profil przestępczości i ofiar w Europie Zachodniej i Południowej

Mimo że region Europy Zachodniej i Południowej charakteryzuje się dużym stopniem wykrywalności przestępczości, których ofiarami są kobiety, udział wnoszonych oskarżeń przeciwko sprawcom oraz ich skazywania jest jeden z najniższych na świecie. Zdecydowana większość (ponad 70%) osób objętych dochodzeniem/aresztowanych, ściganych i/lub skazanych za handel ludźmi to mężczyźni. W 2018 roku udział mężczyzn w każdej z powyższych kategorii stanowił ponad 75% przestępców i był ponad dwukrotnie wyższy niż w przypadku kobiet. Większość handlarzy (64%), którzy zostali skazani w Europie Zachodniej i Południowej, to obcokrajowcy w krajach skazania, byli to najczęściej obywatele innych państw europejskich, głównie z Europy Południowo-Wschodniej i z innych krajów Europy Zachodniej i Południowej. Na dalszych miejscach znaleźli się przestępcy z Azji i Afryki Subsaharyjskiej (*Global*, 2020, s. 135).

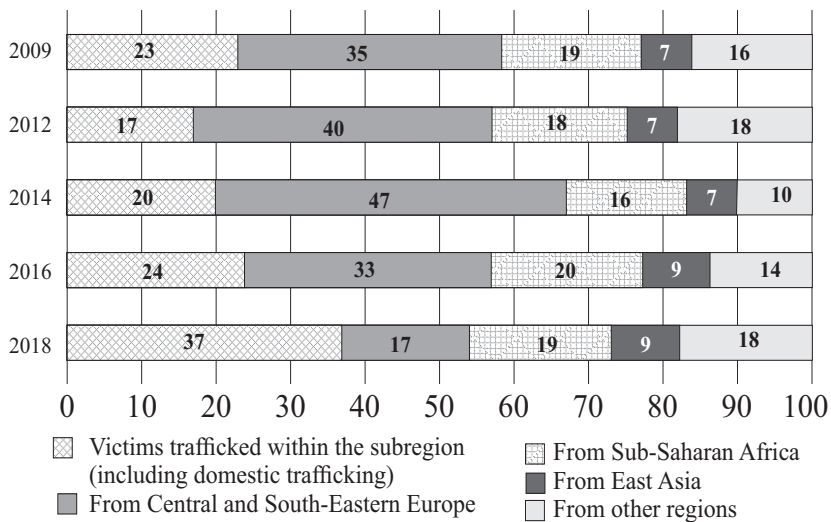
W krajach Europy Zachodniej i Południowej, zgodnie z tendencją globalną, wykrywanie własnych obywateli – ofiar handlu ludźmi – jest coraz częściej odnotowywane. Przepływ wykrytych ofiar z Europy Środkowej i Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej drastycznie zmalał od 2014 r., jednak ofiary z tych krajów są nadal wykrywane w większości krajów Europy Zachodniej i Południowej. W latach 2012–2014 wykryte ofiary handlu ludźmi w regionie Europy Zachodniej i Południowej pochodziły niemalże ze wszystkich państw świata (137 państw!), oprócz zaledwie kilku państw Afryki, a także Arabii Saudyjskiej, Omanu, Australii, czy kilku państw Oceanii i Ameryki Środkowej, jednak 18% ofiar to osoby pochodzące z własnego państwa i regionu (wskaźniki 16% w 2011 roku i 23% w 2009 roku). Odsetek ofiar z Afryki Subsaharyjskiej jest stabilny w ciągu ostatnich dziesięciu lat, a Afryka Subsaharyjska jest największym pozaeuropejskim regionem pochodzenia ofiar handlu ludźmi do Europy Zachodniej i Południowej. Największą część przepływów z Afryki Subsaharyjskiej stanowią ofiary przemycane z Afryki Zachodniej (13% wszystkich ofiar wykrytych w tym subregionie), co stanowi zbliżony wynik do danych z 2016 roku (15%). Tymczasem udział przepływu z Afryki Wschodniej wzrósł z 3 do 6%. Ofiary z Afryki Zachodniej wykrywane są w niemal każdym kraju Europy Zachodniej i Południowej, a ofiary z Afryki Wschodniej są najczęściej przemycane do Wielkiej Brytanii, Niderlandów i Francji (*Global*, 2016, s. 73–76; *Global*, 2020, s. 135).

Mapa 1. Udział ofiar handlu ludźmi wykrytych w Europie Zachodniej i Południowej, według obszarów pochodzenia w latach 2018–2019

Źródło: *Global*, 2020, s. 136.

Wykres 3. Trendy w handlu ludźmi w Europie Zachodniej i Południowej wg regionu pochodzenia ofiar w latach 2009–2018

Źródło: *Global*, 2020, s. 137.

W latach 2009–2014 można było zauważyć niski poziom napływu ofiar handlu ludźmi do Europy Zachodniej i Południowej z Ameryki Środkowej i Karaibów (między 1 a 3%) i Ameryki Południowej (między 4 a 7%), malejący wskaźnik w przypadku migracji z Afryki Zachodniej (z około 17 do 13%) oraz rosnący wskaźnik migracji z Afryki Wschodniej (z 1 do 3%) oraz migracji z Europy Środkowej (z około 8 do 14%) i Południowo-Wschodniej (z około 16 do 33%) (*Global*, 2016, s. 76). W przypadku Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej w latach 2012–2014 aż 69% ofiar pochodziło z własnego regionu, 14% z Europy Wschodniej i Azji Centralnej i około 10% z Azji Wschodniej i Pacyfiku. Ofiary z Azji Południowej oraz Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu stanowiły mniej niż 5% wszystkich ofiar (*Global*, 2016, s. 82).

Najwięcej ofiar handlu ludźmi wykrytych we Francji, Niemczech, Holandii i Wielkiej Brytanii pochodziło z Europy Środkowej. Około 52% ofiar w wyniku handlu migrowało na średnią odległość (do państw niegraniczących ze sobą, jednak na odległość mniejszą niż 3500 km), około 22% ofiar migrowało na niewielką odległość (w ramach państwa pochodzenia lub między sąsiadującymi państwami),

a około 26% na dużą odległość (powyżej 3500 km). Spośród państw Afryki najczęściej ofiar handlu odnotowano z Kamerunu, Ghany, Gwinei, Sierra Leone, a przede wszystkim z Nigerii, z której pochodziło aż 7% wszystkich wykrytych ofiar handlu ludźmi w 2014 roku. Spośród państw Azji najczęściej ofiar pochodziło z Chin, Indonezji, Filipin, Tajlandii i Wietnamu. W badanym czasie zauważalny był trend migracji z Afryki Wschodniej do Wielkiej Brytanii, Europy Wschodniej i Azji Centralnej do Turcji, Ameryki Południowej do Francji i Hiszpanii oraz Afryki Północnej do Francji, a przede wszystkim Afryki Subsaharyjskiej do wszystkich państw regionu. Zaobserwowano również migracje z Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu, głównie do Francji (*Global*, 2016, s. 75–76).

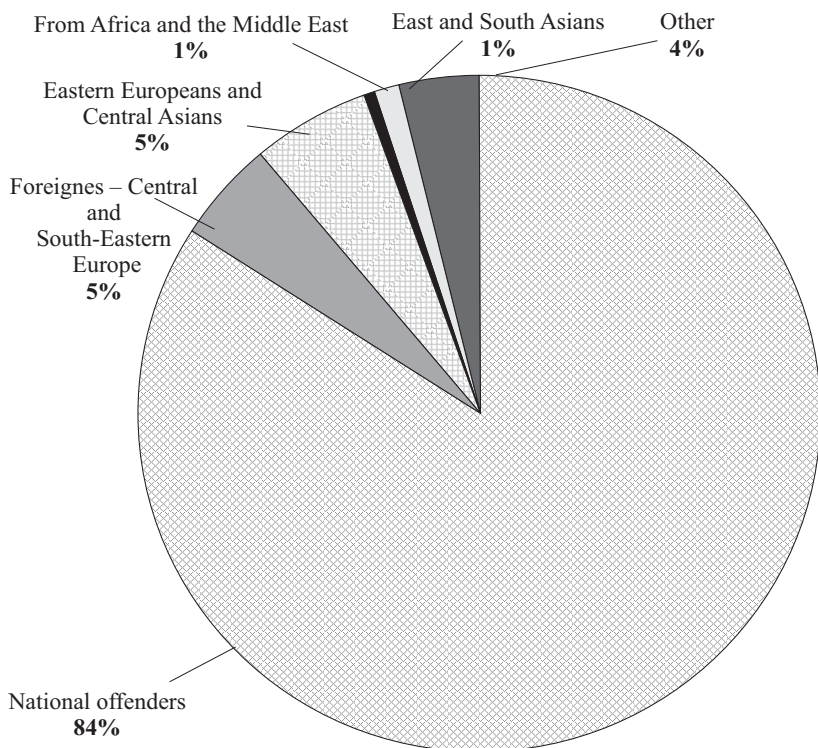
Z kolei w latach 2018–2019 ofiary z Azji Południowo-Wschodniej i Azji Południowej zostały wykryte w prawie każdym kraju Europy Zachodniej i Południowej, choć udział w całości wykrytych ofiar był niewielki (około 5%). Państwa Europy Zachodniej i Południowej odnotowały rosnącą liczbę wykrytych ofiar z Afryki Północnej (6%), w tym głównie z krajów Maghrebu i Sudanu. Ponadto odnotowano niewielką liczbę ofiar z Europy Wschodniej i Azji Środkowej oraz z Bliskiego Wschodu oraz znikomą liczbę ofiar z Ameryki Południowej, Środkowej i Karaibów (*Global*, 2020, s. 137).

Dane opublikowane przez UNODC i Ministerstwo Sprawiedliwości Brazylii wskazują, iż Europa Zachodnia (głównie Hiszpania, Holandia, Włochy i Szwajcaria) jest miejscem, do którego przewożone są ofiary handlu z Brazylii, Paragwaju i Kolumbii, w tym ofiary transseksualne oraz wywodzące się ze środowiska LGBT (*ENAFRON Research*, s. 97). Ciekawe jest to, że najnowszy raport UNODC wskazuje na handel osobami należącymi do społeczności LGBTQI+. Wskazano w nim, że osoby z tej grupy są bardziej narażone na ryzyko stania się ofiarą handlu ludźmi oraz że z powodu piętna istniejącego w rodzinach i społeczeństwie, LGBTQI+ są nadreprezentowane wśród dzieci żyjących na ulicy i są często narażone na dyskryminację przez organy ścigania, instytucje pomocy społecznej, czy schroniska dla bezdomnych. Bezdomna młodzież jest narażona zarówno na handel ludźmi do pracy przymusowej, jak i na wykorzystywanie seksualne z powodu ubóstwa. Ponadto młodzież LGBTQI+ jest bardziej skłonna do angażowania się w nielegalne działania lub uciekać się do „seksu transakcyjnego” w zamian za pieniądze, schronienie, jedzenie lub możliwość zaspokojenia innych potrzeb (*Global*, 2020, s. 38).

Profil przestępczości i ofiar w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej

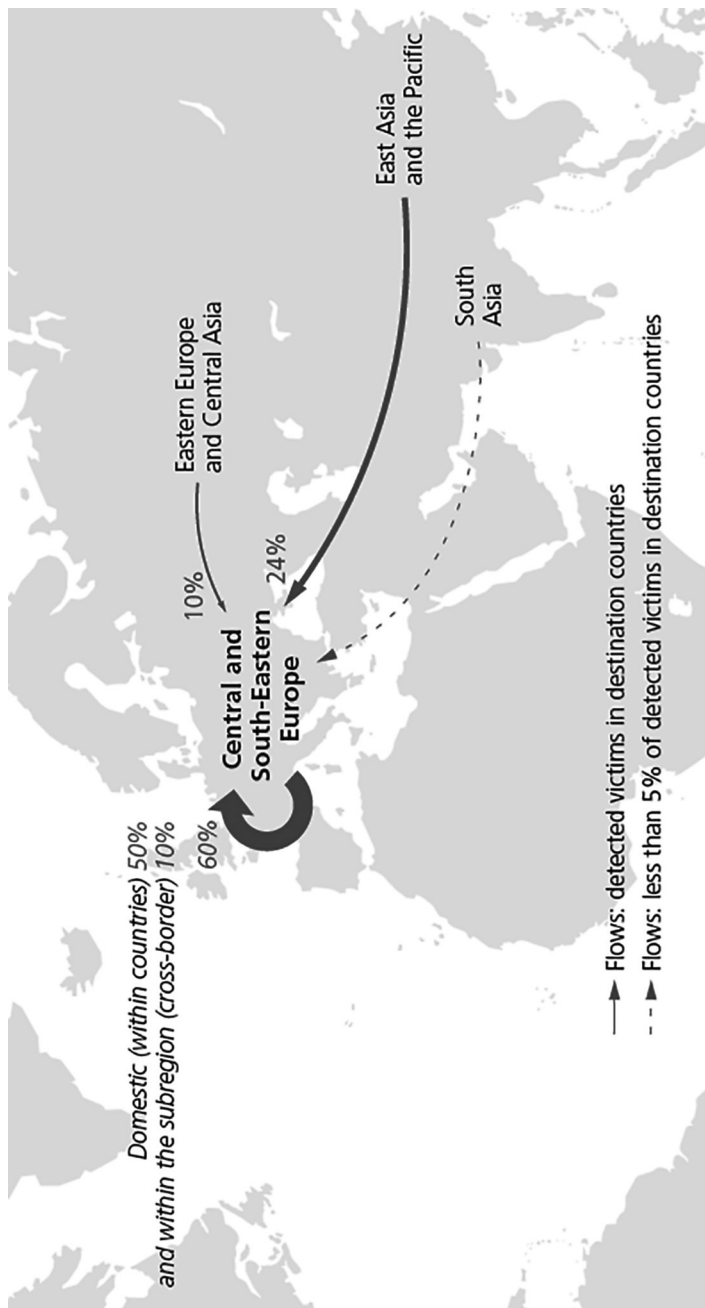
Podobnie jak w innych częściach Europy, od początku badań nad profilem przestępczości, osobami zajmującymi się handlem ludźmi byli mężczyźni, którzy stanowili 71% osób, a nawet osoby płci męskiej przed 18 rokiem życia (2%). W latach 2012–2014 za przestępstwa tego rodzaju ścigano około 2400 osób (z których 82% stanowili mężczyźni), ostatecznie skazano 550 osób z 9 państw, z których 84% stanowili mężczyźni. Największy udział skazanych kobiet odnotowano na Łotwie, a najmniejszy w Albanii, Czarnogórze i w Bylej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii (*Global*, 2016, s. 80; *Global*, 2020, s. 141).

Wykres 4. Odsetek przestępców skazanych w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej, według obywatelstwa, w latach 2018–2020

Źródło: *Global*, 2020, s. 141.

Mapa 2. Udział ofiar wykrytych w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej w latach 2018–2019

Źródło: *Global*, 2020, s. 142.

W 2014 roku aż 95,8% osób skazanych w regionie za przestępstwo handlu ludźmi pochodziło z państwa, w którym prowadzona była ta działalność przestępcza, zaledwie 2,9% pochodziła z innych państw Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej, 0,8% z Afryki i Bliskiego Wschodu i 0,4% z Azji Południowo-Wschodniej. Została w tym czasie wykryta sieć przestępcza zajmująca się handlem ludźmi w Szwajcarii i aż trzy sieci na Węgrzech. Ponadto wykryto silne powiązania między Rumunią, z której rekrutowano ofiary wykorzystywane do niewolniczej pracy w rolnictwie w Portugalii. W 2014 roku osoby będące ofiarami handlu ludźmi w regionie pochodziły z 13 państw, jednocześnie te wykryte przypadki handlu były w 41% wykorzystywane na terenie swojego kraju, 28% ofiar zmuszonych zostało do migracji do innego państwa regionu, w 14% do Europy Wschodniej i Azji Centralnej, w 4% do Afryki i na Bliski Wschód oraz 3% do Azji Południowej. W tym czasie Polska i Czechy odnotowały ofiary handlu głównie z Europy Wschodniej, przede wszystkim Ukrainy. W całym regionie ofiary handlu w 55% zmuszone były do migracji na krótki dystans, w 28% na średni dystans i w 17% na długi dystans (*Global*, 2016, s. 81, 83).

Z kolei w 2018 roku 84% osób skazanych za handel ludźmi było obywatelami kraju, w którym wydano wyrok skazujący. Spośród skazanych obcokrajowców większość z nich była obywatelami innych krajów Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej. Region Europy Zachodniej i Południowej jest przede wszystkim miejscem docelowym dla ofiar handlu ludźmi, z kolei gdy Europa Środkowa i Południowo-Wschodnia jest przede wszystkim miejscem pochodzenia ofiar (*Global*, 2020, s. 141).

Państwa regionu wobec handlu ludźmi

Wszystkie państwa Europy ratyfikowały tzw. Protokół z Palermo, akceptując ten pierwszy prawnie wiążący instrument zawierający uznaną na szczeblu międzynarodowym definicję handlu ludźmi. Kraje regionu Europy Zachodniej i Południowej do 2012 roku przyjęły definicję handlu ludźmi zaproponowaną przez ONZ. Państwa jednak znacznie różnią się pod względem stanu prawnego w zakresie walki z handlem ludźmi. Np. Holandia przyjęła prawo w zakresie wykorzystywania osób w kontekście seksualnym już w 1911 roku, a Niemcy dopiero w 1971 roku, jednak prawo to zostało w przypadku obu państw znowelizowane zgodnie z zaleceniami ONZ w 2005 roku, podobnie jak w większości innych państw

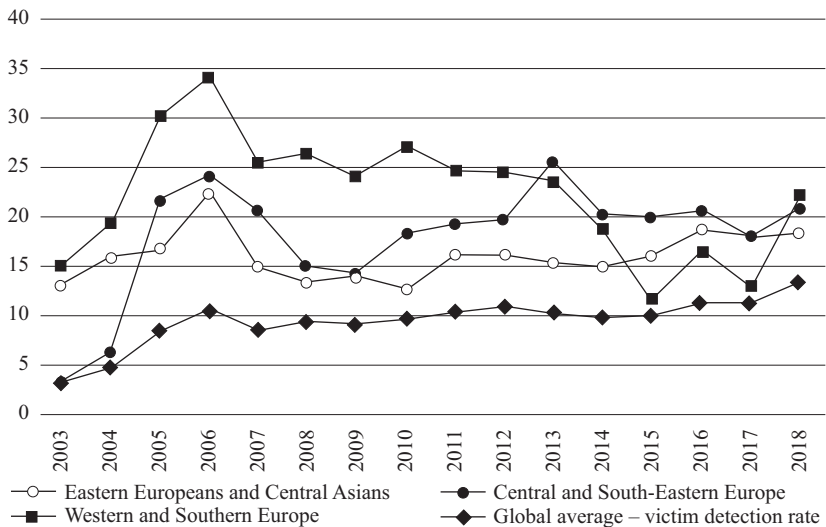
regionu (stopniowo od 2002 roku). Tempo państw w zakresie dostosowania ustawodawstwa do zaleceń ONZ zależy głównie od liczby wykrytych przypadków (państwa z większą liczbą osób skazanych za przestępstwa w zakresie handlu ludźmi są bardziej skłonne do szybkiej zmiany prawa), np. w Holandii i Niemczech skazuje się rocznie około 90–150 osób. Średnio 62% osób, wobec których wszczęto postępowanie zostało oskarżonych, około 32% osób oskarżonych otrzymało wyrok w pierwszej instancji (*Global*, 2016, s. 77).

Z kolei państwa regionu Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej jako jedne z pierwszych na świecie przyjęły definicję handlu ludźmi zaproponowaną przez ONZ. Albania, Bułgaria, Rumunia, Litwa, Łotwa, Serbia i Czarnogóra rozpoczęły walkę z tym rodzajem przestępczości jeszcze przed przyjęciem protokołu, a więc w latach 2002–2003. W Rumunii i Bułgarii skazuje się za handel ludźmi średnio między 60 a 100 osób rocznie, również inne państwa regionu skazują większą liczbę osób niż w innych regionach świata (*Global*, 2016, s. 83). Świadczy to o tym, im wcześniej przyjęte jest ustawodawstwo międzynarodowe w tym zakresie, tym zwiększa się świadomość społeczna i liczba prowadzonych spraw. Z danych międzynarodowych wynika, iż w 46% państw regionu skazywano średnio między 11 a 50 osób rocznie, w 31% państw – mniej niż 10 osób rocznie i w 23% państw – więcej niż 50 osób rocznie. W całym regionie 33% osób podejrzanych o handel ludźmi otrzymało wyrok w pierwszej instancji, co jest wskaźnikiem wyższym niż w Europie Zachodniej i Południowej, 64% osób ściganych zostało oskarżonych, z których to skazano 56% osób (*Global*, 2016, s. 84).

Poziom wykrywalności ofiar w Europie jest znacznie wyższy niż w skali globalnej, co może świadczyć np. o większej atencji w stosunku do ofiar i skuteczniej działających organach ścigania. W latach 2003–2018 było to od 4 do 35 osób (najczęściej między 15 a 25 osób 1 mln ludności), w porównaniu z około 10 osobami średnio w skali globalnej (*Global*, 2020, s. 143).

Wyniki badań wskazują, że mimo restrykcji wynikających z Kodeksu karnego oraz ustaw dotyczących cudzoziemców i innych uregulowań prawnych charakterystycznych dla państw, handel ludźmi i nielegalnej imigracji pozostaje dużym problemem. Największym wyzwaniem pozostaje ustalenie tożsamości osób, nielegalne przekroczenie granicy, przemyt przez granicę, brak współpracy niektórych przedstawicielstw państw w zakresie ustalenia tożsamości osób, wysokie koszty deportacji, nielegalne zatrudnienie i podejmowanie różnej działalności przestępczej,

Wykres 5. Średnie wskaźniki wykrywalności ofiar (na 1 000 000 ludności) w skali globalnej i w poszczególnych regionach Europy w latach 2003–2018

Źródło: *Global*, 2020, s. 143.

włącznie z terroryzmem (Łabuz i in., 2016, s. 134–169; Duszczyk, 2011, s. 17–35).

Podsumowanie

Różne formy niewolnictwa występują współcześnie, nawet w demokratycznych państwach, uważanych za wzór praworządności, mimo zniesienia niewolnictwa w większości państw w XIX wieku (np. w 1833 roku w imperium brytyjskim, w 1848 roku we Francji, w 1865 roku w Stanach Zjednoczonych) oraz podpisania dnia 25 września 1926 roku przez Ligę Narodów Konwencji w sprawie niewolnictwa. Handel ludźmi jest zjawiskiem wciąż rozwijającym się i powiązaniem z szeroką działalnością przestępczą w związku z przymusową pracą, wykorzystaniem seksualnym ofiar, zmuszaniem do zawierania przymusowych lub fikcyjnych małżeństw, żebractwa, kradzieży lub innej działalności niezgodnej z prawem. Współcześnie można też zaobserwować nasilający się trend wykorzystania ofiar jako dawców organów, wykorzystania dzieci w charakterze żołnierzy, czy kobiet do rodzenia dzieci, które są następnie sprzedawa-

ne. Dokumenty takie jak Protokół z Palermo z 2000 roku uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne NZ dnia 15 października 2000 roku oraz Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, przyjęta dnia 16 maja 2005 roku, są podstawą ochrony ofiar handlu ludźmi i ścigania przestępców. Ponadto Protokół z Palermo odwołuje się do rezolucji Zgromadzenia Ogólnego nr 53/111 z 9 grudnia 1998 roku, w której Zgromadzenie postanowiło powołać otwarty międzyrządowy komitet (*ad hoc*) w celu opracowania konwencji międzynarodowej przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej oraz w celu omówienia i opracowania międzynarodowego instrumentu prawnego dotyczącego handlu kobietami i dziećmi. W Unii Europejskiej fundamentem ochrony ofiar jest artykuł 83 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, z kolei współpraca państw i koordynacja działań określone są w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/EU z dnia 5 kwietnia 2011 roku w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu.

W Europie ofiarami handlu ludźmi są głównie osoby dorosłe, najczęściej mężczyźni, wykorzystywani jako siła robocza, w mniejszym stopniu są to kobiety wykorzystywane w celach seksualnych. Niewielki procent ofiar stanowią dzieci w porównaniu do innych regionów świata, szczególnie Ameryki Środkowej i Południowej oraz Afryki Subsaharyjskiej. Od 2012 roku można zauważyć nasilający się trend udziału mężczyzn wśród ofiar oraz stopniowo rosnący, choć jeszcze nie bardzo intensywny trend wykorzystania organów ofiar. Procederem przestępczym zajmują się w większości mężczyźni, choć zauważalny jest nasilający się trend rekrutacji potencjalnych ofiar przez kobiety, gdyż łatwiej wzbudzają zaufanie u osób poszkodowanych. Poszkodowani najczęściej pochodzą z różnych części Europy, a więcej niż połowa z nich transportowana jest na średnie odległości, a więc do nowego kraju docelowego niegraniczącego z państwem pochodzenia, jednak nie dalej niż 3,5 tysiąca kilometrów.

Hipoteza badawcza nie sprawdziła się. Państwa Europy nie doprowadziły do marginalizacji procederu handlu ludźmi w porównaniu z innymi regionami świata, mimo uzupełnienia Protokołu z Palermo z 2000 roku i Konwencji Rady Europy z 2005 roku dokumentami Unii Europejskiej. Przestępcy w Europie w wyniku tego, że istnieje popyt na pracę i usługi świadczone przez ofiary handlu ludźmi i dzięki wysokim uzyskiwanym dochodom, podejmują ten ryzykowny rodzaj działalności. Jedynie wykrywalność ofiar jest wyższa w porównaniu z innymi regionami świata.

UNODC współpracuje z organizacjami międzynarodowymi na rzecz ograniczenia handlu ludźmi, czego wyrazem jest wspólna inicjatywa UNODC z Unią Europejską oraz Międzynarodową Organizacją ds. Migracji i UNICEF. Plan działań, obejmujący lata 2015–2019, wsparty finansowo w wysokości 11 mln euro (European Commission, Glo.Act; European Commission, *EU anti-trafficking*), koncentrował się na zapobieganiu handlu ludźmi wśród osób migrujących, pochodzących głównie z Afryki, Azji, Europy Środkowej i Ameryki Łacińskiej, ze względu na fakt, iż w wielu przypadkach współczesne niewolnictwo wiąże się z procesem migracyjnym, a konkretnie kryzysem uchodźczym, szczególnie nasilonym w latach 2015–2017. Czas pandemii COVID-19 ograniczył możliwości handlu ludźmi w skali międzynarodowej, ze względu na mniej intensywne procesy migracyjne i utrudnione przekraczanie granic, jednak można się spodziewać, że proceder ten stanie się ponownie bardziej powszechny po ustaniu pandemii.

Bibliografia

- Duszczyk M. (2011), *Polityka imigracyjna Unii Europejskiej oraz swobodny przepływ pracowników – ewolucja i teraźniejszość*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa.
- Eurostat *Statistical Working Papers. Trafficking in human beings. 2015 Edition* (2015), Eurostat, European Union.
- Gad K. (2018), *Nielegalna imigracja a handel ludźmi*, w: P. Łabuz, I. Malinowska, M. Michalski, T. Safjański, *Nielegalna imigracja w aspekcie kryminalistycznym, kryminologicznym i bezpieczeństwa państwa*, Difin, Warszawa.
- Gębska M. (2017), *Wymiar ekonomiczny bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego na przykładzie Wielowymiarowego Wskaźnika Ubóstwa (MPI)*, w: *Bezpieczeństwo personalne wobec współczesnych zagrożeń i wyzwań*, red. K. Drabik, M. Żyła, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa.
- Gębska M. (2018), *Migracje i handel ludźmi – ujęcie globalne i regionalne*, w: P. Łabuz, I. Malinowska, M. Michalski, T. Safjański, *Nielegalna imigracja w aspekcie kryminalistycznym, kryminologicznym i bezpieczeństwa państwa*, Difin, Warszawa.
- Global Report on Trafficking in Persons 2016* (2016), United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna.
- Global Report on Trafficking in Persons 2020* (2020), United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna.
- Hepburn S., Simon R. J. (2013), *Human Trafficking around the World: Hidden in Plain Sight*, Columbia University Press, New York.

- Łabuz P., Malinowska I., Michalski M., Safjański T. (2016), *Handel ludźmi. Przestrzeń prawnokarna i kryminalistyczno-kryminologiczna*, Difin, Warszawa.
- Lasocik Z. (2007), *Handel ludźmi jako przestępstwo i naruszenie praw człowieka – wyzwania dla kryminologii*, w: *Archiwum kryminologii*, t. 2005–2006, Warszawa, s. 233.
- Making Migration Better. Annual Report 2016* (2017), International Centre for Migration Policy Development, Vienna.
- Malinowska I., Marek H., Myślińska D., Pińkowska M. (2018), *Spoleczne i prawne aspekty handlu ludźmi*, FNCE.
- Zientkowski J., Sawicki K. (2015), *Współczesne formy wykorzystania osób jako ofiary handlu ludźmi*, „Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny KPK” 1 (22), Wyd. Szkoła Policji w Pile.

Źródła internetowe:

- ENAFRON Research. Assessment of Trafficking in Persons in the Border Areas*, UNODC-ICMPD, http://www.justica.gov.br/sua-protecao/trafico-de-pessoas/publicacoes/anexos-pesquisas/enaftron_in_web.pdf, 6.04.2018.
- Dziennik Ustaw 2005, nr 18, poz. 160, <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2005/s/18/160>, 26.01.2018.
- Eur-Lex, Document 32011L0036, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036>, 2.03.2018.
- Handel Ludźmi*, <http://handelludzi.eu/hl/baza-wiedzy/przepisy-prawne/miedzynarodowe/organizacja-narodow-zj/6231,Protokol-o-zapobieganiu-zwalczaniu-oraz-karaniu-za-handel-ludzi-w-szczegolnosci.html>, 2.03.2018.
- Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej*, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20050180158/O/D20050158.pdf>, 26.01.2018.
- Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi*, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20090200107/O/D20090107.pdf>, 26.01.2018.
- European Commission, *Glo.Act*, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-projects-and-funding/gloact_en, 2.03.2018.
- European Commission, *EU anti-trafficking action 2012–2016 at a glance*, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/publications/eu-anti-trafficking-action-2012-2016-glance_en, 2.03.2018.
- Report from the Commission to the European Parliament and the Council. Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (2016) as required under Article 20 of Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims*, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/trafficking-in-human-beings/docs/commission_report_on_the_progress_made_in_the_fight_against_trafficking_in_human_beings_2016_en.pdf, 2.03.2018.

UNODC Strategy 2021–2025, <https://www.unodc.org/unodc/en/strategy/full-strategy.html>, 6.12.2021.

Human trafficking in Europe as a security challenge for states and international organizations in 2012–2020

Summary

The article presents the issue of trafficking in people in Europe as the challenge for security, on the basis of the reports published by the United Nations Office on Drugs and Crime as well as the European Union. The article discusses a definition of human trafficking and international documents on human trafficking, such as the Palermo Protocol and one of the Conventions of the European Council. Moreover, the article shows purposes of human trafficking, the profile of victims, as well as the scale of phenomenon in Europe, including the division into Western and Southern Europe, and Central and South-Eastern Europe, and separately the European Union. Afterwards, the article highlights similarities and differences in this dirty business in Europe and other regions of the world between 2012 and 2020, as well as the criminal profile of contemporary slavery and the policy of European countries in the area concerned.

Key words: human trafficking, Europe, security, crime, international organizations

